

OLOF PALME

Anförande i riksdagens debatt
onsdagen den 26 maj 1982

Med reservation för
eventuella ändringar

Det är ett trist ämne som vi diskuterar i dagens debatt: försämringar för sjuka människor.

Sven Aspling har satt in debatten i ett historiskt perspektiv, med utgångspunkt i den svenska sjukförsäkringens framväxt.

Mitt perspektiv blir kortare. Det börjar 1976. Vi kan idag utan ett spår av glädje konstatera att det vi varnade för i valrörelsen 1976, bit för bit har infriats.

Så här sade jag i en debatt med Thorbjörn Fälldin inför valet 1976:

"Vi klarade 242.000 nya jobb på tre år. Men ännu snabbare kan man missa 242.000 nya jobb om man förfaller till en ansvarslös ekonomisk politik.

Vi klarade omfattande reformer. Men lika snabbt kan man tvingas att riva upp en mängd reformer.

Se er om i världen. Det finns länder där man tvingas att acceptera massarbetslöshet, där man tvingas skära ner levnadsstandarden, där man tvingas riva upp reformerna när krisprogrammen avlöser varandra och i deras spår följer de sociala motsättningarna och den sociala oron. Det är för övrigt i länder där man har provat med borgerlig växling vid makten. Och där ställer de till det.

Detta vill vi inte ha i vårt land. Därför säger vi nej till era löften utan täckning. Därför säger vi nej när ni vill gå ut och låna till skattesänkningar, när ni vill låna i främmande land till era överbud för att stimulera privatkonsumtion när vi under högkonjunkturen måste samla i ladorna, betala våra skulder och lägga grunden till vår styrka för att möta nästa gång kapitalisterna i världen ställer till med kris.

Låt icke denna splittrade skara experimentera med tryggheten. Låt icke de borgerliga undergräva vår starka ekonomi och därmed äventyra jobben."

De borgerliga partierna fick chansen. De lyckades på kort tid undergräva den starka ekonomin och förstöra de sunda statsfinanserna. Utgifterna ökade i snabbare takt än någonsin förr.

Statsinkomsterna stod still, minskade i fasta priser. Då blir det stora underskott.

Statsutgifterna ökade i höjden som en följd av inflationen. Samtidigt var det dålig tillväxt i ekonomin och därmed ogynnsam utveckling av skatteunderlaget. Då blir det naturligtvis stora underskott i statsbudgeten.

Till slut blir det en ond cirkel. Därtill bidrar kostnaderna för räntor på statsskulden, ju större underskott, ju större lån och ju större räntor. Budgetunderskottet har under de borgerliga regeringarna tjugodubblats - från 3,7 miljarder till ca 75 miljarder kronor. Räntan på statsskulden är nu större än hela anslaget till folkpensionerna. Vi socialdemokrater varnade enträget för denna ökning av budgetunderskottet, lade fram förslag till förbättring. Länge beskylldes vi av denna anledning för vidskepelse, för bristande insikter i modern ekonomisk teori.

Men vi visste att sunda statsfinanser är en förutsättning för den sociala tryggheten, eller, som Gunnar Sträng uttryckte det i slutdebatten inför 1976 års val: "Genvägen att låna pengar för att sänka skatten som oppositionen rekommenderar, har vi aldrig fallit för. Varför? Pengar i statskassan ger oss möjligheter att hålla våra löften till folkpensionärerna om bättre pensioner. Alla

har här i inläggen talat om de bättre pensionerna. Vi kan inte ge dem om vi inte har pengar. Sviker statskassans tillgångar, så är det inte mycket värt att ge löften till pensionärerna. Pengar i statskassan ger oss möjligheter att fortsätta med den demokratiska undervisning som ger alla ungdomar, oavsett föräldrarnas förmögenhet en chans att bryta sin egen bana här i livet. Pengar i statskassan är grundvalen för att ge människor arbete. Vi finansierar lokaliseringspolitiken, arbetsmarknadspolitiken. Starka statsfinanser ger oss chansen att ge de fattiga kommunerna ett handtag. De kommer väl att behöva det. Starka statsfinanser ger oss möjligheten att föra vår självständiga neutralitetspolitik kompletterad med ett försvar av erforderlig styrka. Pengar i statskassan garanterar välfärdspolitiken. Jag tror alla förstår att den fattiga individen lever i otrygghet och blir sedd över axeln. Samma förhållande gäller för en nation. I en värld där åtskilliga länder har sett sin ekonomi raserad och förstörd har vår nation kunnat glädja sig åt en stark ekonomi. Vi är respekterade i omvärlden. Starka statsfinanser i dagens konjunkturläge garanterar stabilitet i nationen. Regeringen har avvisat oppositionens politik om löften, överbud, skattesänkningar utan ekonomisk täckning. Regeringen vägrar att äventyra den starka ställning vi har i dag. Oppositionens ekonomiska politik och synen på finanspolitiken från det hållet har ett inslag utav - efter oss syndafloden."

Så kom då syndafloden. Statsfinanserna raserades av den borgerliga regeringen. Man insåg så småningom efter 1979 års val - att något måste göras. De ville inte höja skatterna, de kunde inte öka tillväxten. Alltså måste de dra ner på statens utgifter.

Denna nedskärningspolitik har nu fått verka under ett par år. Vi kan konstatera två saker.

För det första: Nedskärningspolitiken har misslyckats i sitt syfte att förbättra ekonomin. Tillväxten fortsätter att vara dålig, investeringarna minskar, arbetslösheten ökar, budgetunderskottet det sannolikt högsta i Europa.

För det andra: Regeringens utgiftsnedskärningar innebär ett klart fördelningspolitiskt val.

Vi har byggt upp den sociala tryggheten och välfärdspolitiken här i landet i första hand för att stödja svagare grupper. När utgifterna skärs ner på dessa områden, drabbar det i första hand de svagare grupperna. Detta är enkel logik. Det innebär att man i första hand låter bördorna bäras av dem som sämst förmår klara dem. Regeringen förnekar ihärdigt dessa förhållanden. Man söker till och med undanhålla allmänheten material som utarbetats av regeringens eget kansli, som visar på just dessa förhållanden.

Regeringens egen utredning visar att det i första hand är barnfamiljer, mindre inkomsttagare och pensionärer som drabbas av nedskärningspolitiken och att därmed klyftorna i samhället ökar.

Det här är emellertid inte i första hand en fråga om statistik. Det är fråga om hur människor faktiskt har det och hur de upplever en regerings förmåga att uppfylla sina löften.

Ta pensionärerna t.ex. Alla partier lovade dem dyrt och heligt att de skulle få kompensation för prisstegringarna. De borgerliga partierna svek det löftet. Så har de ändrat reglerna så att den återstående kompensationen bara kommer en gång om året, så har de kommunala bostadstilläggen försämrats. Den senaste försämringen, som trädde i kraft den 1 april i år, innebär att de allra flesta som har KBT mister 960 kronor om året. Så har de fått vidkännas försämringar när det gäller kostnaderna för sjukvård, läkemedel och mycket annat. En vanlig pensionär kan på det här sättet ha gått miste om rätt många tusenlappar per år, som han eller hon känt sig berättigad till.

Nu är pensionärer ett förnöjsamt släkte. Och ni har trots allt inte rivit upp den socialdemokratiska regeringens plan för en årlig förbättring

av pensionstillskotten. I stort fungerar ännu den socialdemokratiska välfärdspolitiken för de gamla.

Det är heller inte bara, eller kanske ens i första hand, en fråga om pengar. Det är känslan av orättfärdighet som är svårast. Många gamla säger ungefär så här: Vi har jobbat ett långt liv och känt oss trygga därför att vi litat på att givet ord håller. Nu visar det sig att dessa borgerliga partier, så fort de kom till makten, struntar i sina löften till oss pensionärer. Så får man inte behandla gammalt folk.

Eller ta de arbetslösa. De borgerliga partiernas nedskärningar drabbar i första hand den grupp som inte fått ordentligt fotfäste på arbetsmarknaden: kvinnorna, ungdomarna, de handikappade.

För det första har regeringen sänkt sina ambitioner på arbetsmarknadspolitikens område, därför att man tycker att det kostar för mycket. Vi skulle kunna ha 30 - 40.000 färre arbetslösa här i landet om regeringen vore beredd till samma insats som för tre år sedan. I stället kan vi i dessa dagar läsa i tidningarna om hur antalet beredskapsarbeten för ungdomar i vissa kommuner halveras.

De borgerliga partiernas nedskärningar drabbar även direkt dem som drivs ut i arbetslösheten. Kontantersättningen till de arbetslösa har gradvis urholkats. För många grupper kommer ersättningen inte att uppgå till mer än hälften av den tidigare lönen.

Jag kunde ta liknande exempel när det gäller de handikappade, när det gäller barnfamiljerna. Regeringens nedskärningspolitik drabbar de svagare grupperna i samhället.

I dag gäller det de sjuka. Riksdagens ledamöter har fått sig tillsänt ett gemensamt uttalande av Landsorganisationen i Sverige, Kommunaltjänstemannakartellen, Privattjänstemannakartellen och TCO:s Statstjänstemannasektion. Det är ett unikt uttalande. Jag uppmanar riksdagens ledamöter att noga läsa det. Där säger man: "Regeringens förslag är en eftergift åt illa underbyggda arbetsgivarkrav och ett öppet ställningstagande mot löntagarna. Utöver de ofta påpekade orättvisorna som blir följderna av regeringsförslaget ökar också kraftigt risken för konfrontation på arbetsmarknaden."

Det är en utmärkt sammanfattning. Då säger man från en del borgerligt håll att det spelar ingen roll vad organisationerna säger. Det är medlemmarna

och verkligheten det gäller, sade någon, på betryggande kritstrecksrändigt avstånd från denna verklighet. Låt mig då ta några exempel från vardagen.

När debatten om sjukförsäkringen bröt ut, rå-kade jag befinna mig på Arendalsvarvet i Göteborg. Det var kallt och blåsigt. Högt uppe på en byggplattform stod byggnadsarbetare i blåsten. De sade till mig: Om vi blir förkylda med litet feber, måste vi stanna hemma. Annars får vi lunginflammation. De som arbetar på kontoret och blir förkylda, kan gå till jobbet ändå. Men det är vi som drabbas av försämringarna.

I Dagens Nyheter skrev LKAB:s företagsläkare, Åke Thörn, den 13 februari att ett införande av karensdagar i sjukförsäkringen huvudsakligen drabbar en bestämd socialgrupp eller klass. Åke Thörn beskriver de sjukdomsbilder som drabbar gruvarbetarna. Det är yrkesåkommor som eksem, kronisk luftrörskatarr, problem med nacke, hals, ländryggen, olyckorna, yrkesskadorna, klämskador och annat. I många fall rör det som om problem som kräver just korttidsfrånvaro, problem som inte har sin motsvarighet på kontorsarbetsplatserna. Åke Thörn avslutar sin artikel: "Jag är helt övertygad om att ett sådant här

genuint orättvist förslag inte på något sätt kan bidra till att lösa Sveriges ekonomiska kris. Tvärtom! Det är därför bara att hoppas att det förpassas till papperskorgen där det hör hemma."

I radioprogrammet Jobbet härförleden, skildrades förhållandena i ett slakteri. De som jobbade där berättade att när de blir förkylda är de förbjudna att gå till jobbet. De måste stanna hemma. De får ofta småskavanker i form av skärsår i sitt arbete. Då måste de gå hem. Dessa grupper drabbas mycket hårdhänt om man inför karensdagarna i sjukförsäkringen.

Dessa enkla exempel visar att det är fråga om en klasslagstiftning, som samtidigt drabbar privatanställda arbetare inom industri, handel och byggande. I centerns valplattform för 1979 kan man läsa: "Kroppsarbetets nödvändighet och betydelse för välståndsutvecklingen måste klargöras och dess villkor förbättras." Detta vallofte framstår i dagens perspektiv som ett rent hån.

Löntagarorganisationerna har i sitt uttalande påpekat att sjukfrånvaron har minskat i flera år, att förslaget strider mot ILO:s konvention om ersättning vid arbetsskada, att dess beräknade

besparingseffekt är starkt överdriven, men att den enskilde kan drabbas av inkomstbortfall på flera tusen kronor per år, utöver de reallöne-försämringar som löntagarna drabbats av under senare år.

När de borgerliga partierna, trots alla dessa argument, likväl vill hålla fast vid sitt förslag, tyder detta på en reaktionär halsstarrighet och en nästan total okänslighet för vad vanliga arbetare och tjänsteman upplever som viktigt. I Holland avgick de socialdemokratiska ledamöterna av regeringen hellre än att godta en försämring av sjukförsäkringens ersättningsnivå. Men, som en holländsk vän till mig sade, hade man försökt införa karensdagar, hade det blivit näst intill revolution.

Löntagarorganisationerna påpekar, med all rätt, att ett införande av karensdagar kommer att påtagligt försvåra avtalsrörelsen. Regeringen kräver att löntagarna skall vara återhållsamma i lönekraven. Sedan försöker regeringen genomdriva försämringar i arbetarnas sociala trygghet. Därefter vill man med hjälp av arbetsgivarna tvinga andra grupper på arbetsmarknaden att försäkra sin trygghet vid sjukdom. Åt detta vågar man ingenting göra just nu. Men två av tre partier

vill lagstifta mot rätten att fritt träffa avtal om sjuklön. "Inget skulle allvarligare rasera förutsättningarna för fredliga förhållanden på arbetsmarknaden än sådana inskränkningar i avtalsfriheten." säger löntagarnas organisationer samfällt.

Det är självklart att regeringen genom sin halsstarrighet bäddar för en konfrontation på svensk arbetsmarknad i höstens avtalsrörelse.

Så har argumenten för denna klasslagstiftning steg för steg smulats sönder. I sin nöd har då regeringens företrädare försökt ställa samhällsgrupp mot samhällsgrupp. Det kanske mest uppseendeväckande försöket är Fälldins påstående att denna försämring av sjukförsäkringen är nödvändig för att vi skall få råd att bygga ut långvården.

Låt mig härom säga: Kostnaden för långvården belastar inte statsbudgeten. Det är en fråga för landstingen, för de kommunala budgetarna. Deras möjligheter att bygga ut långvården på det sätt som är en nödvändig förutsättning för att de gamla skall kunna känna trygghet, beskär regeringen genom att ta pengar från kommunerna, konfiskera deras inkomster. Kommunerna räknar med att de borgerliga regeringarna sedan 1976 tagit 10.000 miljoner kronor från landets kommuner och

landsting. Den nedskärning som detta medfört, har i hög grad drabbat de svagare grupperna i samhället.

Vidare har regeringen beslutat att den kommunala expansionstakten skall begränsas till 1 procent. Vi har avvisat denna låga expansionstakt, just därför att det i så hög grad skulle drabba en nödvändig utbyggnad av långvården.

Jag tycker det är lumpet att använda människors behov av vård och omsorg på gamla dagar som argument för en orättfärdig försämring av vanliga arbetares villkor när de blir sjuka.

Vi socialdemokrater uppmanar riksdagens ledamöter: Avstå från att genomföra detta djupt orättfärdiga förslag. Avslå regeringens proposition.

Vi säger vidare: Om förslaget likväl genomförs, kommer en av de första uppgifterna för en socialdemokratisk regering efter höstens val att bli att avskaffa dessa karensdagar och återställa en rättvis sjukförsäkring.

Herr talman.

Vad vi idag bevittnar är en trist final på en utveckling som inleddes med den borgerliga

löftespolitiken 1976 och med de oförenliga budskapen från tre splittrade borgergerliga partier, som bara förenades i sitt avståndstagande från socialdemokratin. Det var en alltför bräcklig pinne för att kunna ge landet en handlingskraftig regering.

Nu är löftespolitikens glada dagar sedan länge förbi. Nu har man inlett en social nedrustning. Jag förklarade vid inledningen av detta skede, i augusti 1980, att Karin Söder blir den första socialminister i Sverige som kommer att signera en begynnande social nedrustning. Så blev det också. Vi kan visa hur de borgerliga nedskärningarna slår hårt mot de utsatta grupperna i samhället: de svaga grupperna på arbetsmarknaden, de arbetslösa, de gamla, de handikappade, barnfamiljerna med låga inkomster, de sjuka. Helt enkelt de grupper som just behöver ett aktivt stöd av samhället. Så är den statliga politiken. Genom konfiskeringen av kommunernas inkomster, tvingar regeringen dem att gå samma väg. Så här säger chefen för Malmös socialförvaltning, Bengt Hedlén, om socialpolitiken: "Värst drabbar denna osolidariska politik de människor som lever på marginalen. Man kan naturligtvis säga att om man ökar sjukvårdskostnaderna lite grann, så är det en marginell höjning. Samma sak med de höjda medicinkostnaderna

och de ökade kostnaderna för läkarbesök, liksom de minskade kommunala bostadstilläggen. Men läggs alla dessa marginella kostnadsökningar samman - då blir det pengar och det svider i skinnet på många."

Konsekvenserna är en dramatisk ökning av socialhjälpkostnaderna i många kommuner. Ändå har regeringen panna att påstå att dess politik stödjer de svaga i samhället.

När vi kritiserar denna politik, handlar det inte bara om de pengar dessa grupper förlorar, det handlar om det orättfärdiga i en politik som leder till ökade klyftor, som ökar de sociala spänningarna och motsättningarna. Så kan inte våra ekonomiska problem lösas. Det går inte att få ett brett folkligt stöd för en krispolitik om människorna känner att de inte kan lita på landets regering - särskilt inte de grupper som behöver samhällets stöd. Människor kan inte känna ett förtroende för en regering som skär ner stödet till dessa grupper, samtidigt som den på det mest ohöjda sätt gynnar vissa av dem närstående grupper, såsom skogsägare och kapitalägare.

För att åter citera Bengt Hedlén: "Jag vet inte riktigt vad som håller på att hända i i vårt samhälle. Vi har ju under många år byggt upp

ett samhälle präglat av solidaritet med de utsatta, de sjuka och svaga grupperna. Nu verkar det som om alla dessa värderingar förkastats. Jag upplever dessa inbesparingar som orättvisa, ja näst intill orättfärdiga. Det tog lång tid att bygga upp det sociala trygghetssystemet. Men det går väldigt snabbt att rasera det," säger Bengt Hedlén.

De borgerliga partierna är i färd med att förstöra den sociala trygghetens Sverige. De har tydligen för avsikt att fortsätta på den vägen om de får möjlighet därtill.

För dagen är det viktigt att säga detta: En regering som bedriver en politik som ter sig socialt utmanande för stora grupper i vårt land och som samtidigt allvarligt försvårar en redan besvärlig avtalsrörelse, den visar inte det handlag som behövs för att regera landet. Den saknar förmåga att bedriva en politik i hela folkets intresse.